

УДК 340.12

Гусарєв Станіслав Дмитрович,
доктор юридичних наук,
професор, начальник кафедри
теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ

Тихомиров Олександр Деонисович,
доктор юридичних наук,
професор кафедри
теорії держави та права
Національної академії внутрішніх справ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ПОВЕДІНКОВОГО ТА СИТУАТИВНОГО ПІДХОДІВ В КОМПАРАТИВНИХ ТА ІНШИХ ЮРИДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті розглядаються філософські проблеми та теоретичні підходи використання поведінського та ситуативного методів у порівняльних дослідженнях правової реальності. Філософія права, адаптуючи положення філософії прагматизму, створює засади для побудови теоретичних конструкцій поняття правової поведінки. Компаративізм орієнтує на плюралізм та особливості соціальної регуляції у різних цивілізаціях. Соціальна ситуація розглядається при цьому як фрагмент реальності, в межах якої синтезується вплив різних соціальних регуляторів.

Ключові слова: *правова поведінка, соціальна ситуація, соціальний регулятор, порівняльне дослідження, правова реальність, правова система.*

Постановка проблеми. Перспективи юридичної науки в сучасному глобалізованому світі пов'язуються перш за все з удосконаленням її методології, що повною мірою стосується й порівняльного правознавства, особливо компаративістики як міждисциплінарної сфери соціогуманітарних наук. Серед різних напрямків та перспектив методологічної частини правознавства у цьому плані привертає увагу компаративний підхід у його широкому розумінні, що останнім часом активно розвивається майже у всіх гуманітарних дисциплінах, завдяки чому розширюються потенційні можливості його використання в юриспруденції. Порівняльно-правові дослідження в сучасних умовах не можуть бути успішно проведені без використання методологічного й теоретичного потенціалу не тільки юридичних наук, але й філософії, соціології, політології, культурології, антропології, філології й багатьох інших наук [13], у тому числі напрацьованих ними теорій і практики використання порівняльного методу (порівняльно-політичного, порівняльно-економічного, порівняно психологічного й т.д.) у його єдності з іншими методами (зокрема, поведінковим).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуваній проблематиці вже присвячувалася низка наукових праць, які виконали Н. П. Дубінін, А. С. Колесников,

І. М. Кондратьєв, Л. О. Корчевна, В. С. Нерсисянц, Ю. М. Оборотов, В. М. Селіванов, Ю. В. Тихонравов та ряд інших відомих науковців.

Постановка завдання. У цьому зв'язку метою статті є висвітлення дискусійних питань філософського та теоретико-методологічного аспектів застосування поведінкового підходу в компаративних дослідженнях прав людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. У предметному контексті в порівняльному правознавстві епохи модерну було прийнято (явно або неявно) виходити з припущення, що право існує у всіх країнах, хоча його природа, розуміння, місце й роль у суспільному житті різні [4]. Як висунута на початку ХХ століття ідея створення «універсального», «світового» права, так і формальна відмова від неї, не змінили прагнення науковців визначати спочатку, що є «право», які його «загально визнані цивілізованими країнами ідеї й норми», «правові стандарти» і т.д., внаслідок чого шаріату, звичаю й іншим соціальним регуляторам приписувалися хоч і своєрідні, але правові властивості. Тим самим досліджувалися не особливості регулювання в тій або іншій країні, а ступінь і форми проникнення в них тим або іншим шляхом «права» західної цивілізації, що привело до виділення змішаних правових сімей, які відображали незахідні варіанти західної традиції праворозуміння [10, с. 70].

Не вирішив цієї проблеми й підхід, заснований на приматі міжнародного права, яке у своїх основних, базових положеннях було і є «зразком взаємодії» (перш за все, країн (держав, націй) європейської цивілізації).

На відміну від попередніх підходів, компаративізм виходить із розмаїтості реальностей різних країн і континентів, із ідеї становлення спільного в результаті їхньої взаємодії, а не заздалегідь встановленими кимось правовими ідеалами і нормами. Кожна країна, нація, цивілізація вступає в діалог, «якою вона є», у всьому своєму різноманітті, неповторності й унікальності [12], як рівна будь-якій іншій країні, без оцінки її іншими як «нецивілізованої» або такої що «модернізується за західними зразками» і т.д. При компаративному (а не порівняльно-правовому) підході акцент переноситься із права, правових систем країн, на цілісність регулятивного компонента соціального життя, на визнання рівними праву інших регуляторів, що є домінуючими в тій або іншій країні (цивілізації). Іншої позиції дотримується відомий фахівець загальнотеоретичного правознавства В.С. Нерсисянц [8, с. 83-84].

У силу різноманіття й невизначеності даної проблеми, відсутності напрацьованих концепцій, у першу чергу необхідно здійснити її філософське осмислення. В умовах різноманіття культур, властивих їм цінностей, «спільний смисловий простір світової культури» і філософія як сутність культури створюють умови для встановлення спільного на основі різного, здійснення діалогу, взаєморозуміння, взаємовизнання суспільств і цивілізацій [2, с. 364]. У той же час «при всьому усвідомленні важливості дослідження нормативно-ціннісних відносин, робилися лише одиничні спроби виведення на аксіологічній основі загальних (для різних суспільств) критеріїв» [2, с. 364]. В існуючих дослідженнях у соціології, правознавстві, політології, релігієзнавстві, психології, етиці та інших гуманітарних науках, внаслідок їх раціоналізованості, побудови на основі «загальнолюдських цінностей» західного варіанта, відсутні комплексні дослідження різноманіття нормативно-ціннісних регуляторів інших культур, механізмів і процесів їхньої конвергенції, формування нормативно-ціннісного простору «світового порядку» на основі загальної, діалогічної, «спільної» взаємодії різних суспільств.

Не є в цьому плані виключенням й вітчизняна юриспруденція, у якій частіше за все дослідження даної проблеми проводяться в руслі концепції забезпечення реальності

функціонування правових явищ. Тим самим вона співвідноситься із такими питаннями, як гарантії суб'єктивних прав, свобод і законних інтересів громадян, гарантії законності застосування норм права й правотворчості, гарантії реалізації норм права й т.д. Однак у якій би формі проблема гарантій не розглядалася, основна увага в цьому випадку акцентується на умовах, способах, засобах, що здійснюють сприятливий вплив на існування правових явищ, тим самим поза увагою опиняються умови, що перешкоджають протіканню правових процесів. Більше того, концепція гарантій залишає в тіні активність суб'єктів взаємодії, тобто гарантії в кожному разі розглядаються як зовнішні умови, засоби, фактори стосовно них.

Разом з тим ці підходи створили основу для переходу до їхнього синтезу в рамках вивчення соціальної ситуації [16]. Відмінною рисою вивчення ситуації в цьому випадку є включення в якості одного з факторів власне фактор взаємодії її суб'єктів, а також дослідження ситуації не тільки в аспекті статички (гарантії, умови, засоби, способи), тобто в структурному плані, але й у функціональному аспекті – як процесу виникнення, становлення та розвитку ситуації.

Компаративне значення соціальної ситуації виявляється й у тому, що вона впорядковується різними соціальними регуляторами. Саме стосовно неї вони взаємодіють або конкурують між собою, саме в її фактичному вирішенні виявляється їхня ефективність, а відповідно й соціальна значущість і т.д.

Ядром соціальної ситуації виступають суб'єкти та їхні взаємодії, що виявляються в діях або бездіяльності, саме трихотомія (суб'єкти, їхні дії й бездіяльність) забезпечує розгляд єдності суб'єктів з їх взаємодіями, враховує бездіяльність як форму зовнішнього виразу внутрішніх станів суб'єктів, що є важливим і специфічним аспектом для права і юриспруденції.

Моделлю взаємодії у певній соціальній ситуації є регулятив – правило, адресоване їхнім суб'єктам. У цій якості регулятив як інваріант у різноманітних формах використовується в регулятивних системах країн різного соціального устрою. Окрім того, регулятив як модель визначає для суб'єктів можливість та необхідність певних дій, що відображаються у суб'єктивному праві, юридичних обов'язках і відповідальності. У позитивному праві ця модель підтримується й забезпечується державою У приватному праві – громадянським суспільством, а у звичаєвому праві – племям або іншим соціумом і т.д.

Ці філософські й теоретичні положення становлять методологічну основу подальшого вивчення можливостей застосування поведінкового підходу в компаративних дослідженнях прав людини.

Висунення на перший план проблем людини, її прав, обов'язків та відповідальності [15] визначає необхідність та актуальність дослідження соціальних процесів, у тому числі правової дійсності крізь призму їх поведінкових характеристик, суб'єкт – суб'єктних взаємодій. Глибоке та всебічне пізнання закономірностей поведінки людей у суспільстві є передумовою вияву протиріч у правовій сфері та визначення шляхів їхнього вирішення, зміцнення законності, удосконалення правового регулювання. Тривалий час дослідження правової поведінки в юридичній науці в основному велось у зв'язку з вивченням інших правових явищ: правореалізації і правозастосування, правосвідомості, правової культури і правового виховання, правовідносин, правової активності, протиправної поведінки. Зростання інтересу вчених до феномену правової поведінки зумовило появу низки досліджень, присвячених поняттю і закономірностям правової поведінки, факторам її формування, при цьому зверталася увага на недостатність наукових знань щодо

механізмів формування та здійснення правової поведінки, її детермінації, особливостей правової поведінки різних суб'єктів [1, 5, 11].

Ця проблема актуальна і з інших причин: по-перше, розширення прав, свобод і законних інтересів громадян України, здійснення правового регулювання за принципом «дозволено все, що прямо не заборонено законом» визначають нові вимоги до юридичних процедур, за допомогою яких регулюється правова поведінка, акцентують увагу на розвитку процесів саморегуляції, правової активності; по-друге, зростання ролі політичних, економічних, моральних передумов правової поведінки, а також засобів правового впливу, диктує необхідність вирішення цих проблем в контексті соціальної дії права на рівні конкретних суб'єктів; по-третє, формування громадянського суспільства і правової держави, перебудова державних структур, розподіл законодавчої, виконавчої та судової влади, зміцнення місцевого самоврядування викликають необхідність переосмислення організаційно-структурних чинників формування професійної правової поведінки, зокрема забезпечення реалізації прав та обов'язків посадовими особами; по-четверте, динамізм протікання та багатоматність форм соціальних перетворень, зростання рівня організованої злочинності та корупції об'єктивно зумовлюють зміни в механізмі здійснення професійної поведінки працівників правоохоронних органів, потребують підвищення їх професіоналізму, якісного поліпшення підбору, розстановки і виховання особового складу, його ефективної соціальної і правової захищеності; по-п'яте, розширення соціальної і правової свободи членів громадянського суспільства, перетворення в формах її правового гарантування робить необхідним теоретичне вивчення природи та всіх складових правової поведінки суб'єктів права як об'єкту впливу з боку державних посадових осіб.

Таким чином, актуальність загальнотеоретичного вивчення проблем правової поведінки, і, зокрема, як форми реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, зумовлена потребами реформування правової системи, необхідністю поглиблення й подальшого розвитку ряду основних положень теорії держави і права, їх філософського осмислення.

У філософському аспекті праксіологічне значення [6, с. 7] правової поведінки визначається такими її характеристиками як єдність правової форми та соціального змісту взаємодії суб'єктів права, зокрема як форми реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків.

У цьому ж контексті правова поведінка характеризується як об'єкт захисту, як зміст суспільно необхідної праці державних службовців, особливості якої визначаються їх положенням в механізмі держави, своєрідністю функцій, що здійснюються ними в сферах державного управління, забезпечення суспільної безпеки і охорони правопорядку.

У теоретичному плані правова поведінка розглядається як одна із основних категорій теорії права, така, що взаємопов'язана з більшістю інших фундаментальних понять та теоретичних конструкцій, на підставі чого її можна вважати системоутворюючим фактором правової системи.

Сутність, форми та зміст правової поведінки як форми реалізації суб'єктивних прав та юридичних обов'язків можуть бути визначені виходячи з наступних основних положень:

- 1) природа правової поведінки в єдності її соціальних характеристик і правової специфіки відбивається через якісну і кількісну визначеності, де якісна сторона є сукупністю необхідних і достатніх ознак (соціальної значимості, зовнішнього виразу, підконтрольності свідомості і волі, правомірності), а кількісна – відбиває

- рівень розвитку якості та масовість;
- 2) правомірність (або правність) поведінки за своїм обсягом є більш широке поняття, ніж тільки відповідність поведінкових актів правовим нормам, яке розглядається як «одиниця» виміру оцінки правової якості поведінки, як зона, в межах якої правова якість поведінки залишається незмінною при певних змінах її кількісних ознак;
 - 3) характеристика однакової якості правових норм, суб'єктивних прав та обов'язків, правової поведінки;
 - 4) сутністю суспільної природи правової поведінки є соціальність, тобто міра залучення суб'єкта до родової природи людини і відчуження від останньої, яка адекватна рівню розвитку рушійних сил суспільства, а правовою стороною соціальної поведінки є почуттєво-практична, безпосередня взаємодія суб'єктів, які мають волю, діють на засадах досягнутого в суспільстві ступеня рівності і справедливості;
 - 5) своєрідність професійної правової поведінки державних службовців, обумовлена їх соціальним призначенням, місцем відповідних державних органів в структурі державної системи, особливостями правового статусу та компетенції, відповідно їм працівників правоохоронних органів, їх функціональним спрямуванням на факти невиконання суб'єктами права юридичних обов'язків та порушення суб'єктивних прав, захисту та відновлення останніх;
 - 6) основою формування правової поведінки є упорядкування процесів її виникнення, здійснення і вдосконалення, причому не тільки через нормативно-правове визначення суб'єктивних прав та юридичних обов'язків та створення гарантій їх правомірної реалізації, але й через визнання правової за своєю природою поведінки в якості основи для існування останніх, що в структурному плані розкривається через систему чинників, які впливають на поведінку, а в функціональному – процеси детермінації, організації, регуляції в формах зовнішньої і внутрішньої причинності.

У фундаментальному осмисленні цих проблем пріоритетне значення надається філософії права та загальній теорії держави і права, у рамках яких на основі пізнання загальних та специфічних закономірностей розвитку правової дійсності розробляються фундаментальні проблеми, що мають методологічне значення для галузевих юридичних наук. Загальна теорія держави та права як і будь-яка інша наука, може розглядатися як сукупність знань про специфічні сфери соціальної дійсності – державу та право. Її змістом є: по-перше, знання щодо суттєвих взаємозв'язків та взаємозалежностей держави та права, їхньої сутності, структури, багатоманітних форм проявів, загальних закономірностей виникнення, функціонування та розвитку державно-правової дійсності; по-друге, уявлення про прийоми, способи та засоби пізнання об'єкта, виходячи з того, що кожному окремому виду соціальних явищ повинні відповідати специфічні методи їхнього пізнання, тому що метод пізнання є аналогом предмета або, вірніше, пізної властивості предмета.

У цьому плані для загальної теорії держави та права специфічними є не тільки уявлення, ідеальні образи та теоретичні конструкції соціальної поведінки у правовій сфері, але й методи їхнього одержання. Загальновідомо, що філософія права та теорія держави і права, ґрунтуючись на філософських законах та категоріях, модифікують, трансформують, перетворюють їх відповідно до особливостей об'єкта, що досліджується. Методологічне значення у правознавстві мають як онтологічні, гносеологічні, так і аксіологічні філософські конструкції правової дійсності [9, с. 40-64]. Звідси до однієї з актуальних проблем юридичної науки відноситься проблема використання загальних за

своїм характером філософських знань та методів пізнання, а також даних інших наук у специфічній сфері соціального життя – правовій дійсності [13], у тому числі й сфері правової поведінки.

У цьому контексті доцільно розрізнити поведінку як об'єкт та спеціальний предмет філософського та загальнотеоретичного юридичного наукового пізнання. Поняття предмета науки (предмет дослідження) звичайно фіксує специфічний підхід, специфічне коло проблем даної науки, вживається як логічна категорія наукового пізнання, результат або процес діяльності, що абстрагують науки. Об'єкт науки найчастіше визначається як сфера об'єктивної дійсності, певне коло явищ, що розвиваються та функціонують, згідно зі своїми власними внутрішніми закономірностями [9, с. 15-16]. У цьому сенсі поведінка, як певна форма «руху матерії», є об'єктом багатьох наук, одночасно виступаючи об'єктом філософії права та загальної теорії держави та права. Співвіднесення поведінки як об'єкта та предмета юридичної науки дозволяє:

а) розчленувати об'єктивно існуючий масив поведінкових актів, визначити способи їхнього пізнання (методологію їх вивчення), результати пізнання (ідеальну модель поведінки, різноманітні теоретичні конструкції тощо);

б) визначити роль методології юридичного пізнання поведінки у єдності її двох сторін, а саме, що у поведінці повинна досліджувати юридична наука та як досліджувати;

в) співвіднести методологію юридичного дослідження з методами абстрагування, притаманними іншим наукам як на рівні теоретичних конструкцій, так і на рівні об'єкту дослідження.

Філософія, соціологія, психологія, етика та інші науки абстрагують з дійсності своє поняття поведінки, виявляючи та фіксуючи значущі для свого аналізу залежності і зв'язки, що можуть у більшій чи меншій мірі співпадати зі специфічним для правознавства поняттям поведінки, а у своїй сукупності відтворюють його у цілісному вигляді. Важливо підкреслити, що властивості, зв'язки та відношення поведінки можуть виявлятися як на рівні абстракцій, що вже склалися, так й при аналізі дійсної поведінки, тобто на рівнях поняття і об'єкта.

Виходячи з цього, доцільно поставити питання про такий комплексний підхід до дослідження поведінки в сфері права, який передбачає комплексність не тільки у використанні вироблених в інших науках понять, засобах дослідження, але й передбачає комплексність у вихідному пункті – у фактичній поведінці суб'єкта.

Необхідність такого підходу до дослідження правової поведінки зумовлена ще й тим, що поняття філософії права та теоретичні конструкції загальної теорії держави і права носять найбільш загальний і абстрактний характер, а не вторинний, похідний, залежний від узагальнення результатів досліджень галузевих юридичних наук, бо вони виробляються в основному на філософському рівні юридичних досліджень, є безпосереднім виразом застосування до даного конкретного фактичного матеріалу філософських законів та категорій, а тому розкривають фундаментальні сторони правових явищ [14, с. 37-41]. Понятійний апарат кримінології, юридичної психології, кримінального права та інших юридичних наук відбиває ті або інші сторони поведінки, але не може замінити її філософського та загальнотеоретичного рівня правового дослідження.

Завдання комплексного підходу може бути реалізоване в процесі філософсько-теоретичного дослідження правової поведінки в зв'язку з іншими правовими і іншими соціальними явищами, на основі поєднання філософських методів з системою загальнонаукових та конкретнонаукових методів та методик, правових категорій з понятійним апаратом філософії права, соціальної психології, психології та інших

гуманітарних наук у процесі сходження від конкретного до абстрактного і навпаки [3]. Гранична складність, багатогранність, абстрактний характер поняття поведінки пояснює його важливу роль, поліфункціональність у розвитку наукового мислення, наявність безлічі визначень та вживання стосовно об'єктів будь-якого рівня організації.

В основі філософського поняття поведінки повинно лежати таке абстрактне уявлення про неї, що в подальшому може бути застосоване до аналізу конкретних питань [14, с. 35], пов'язаних з дослідженням різноманітних її видів, тобто повинна бути розкрита теоретична підстава внутрішньої єдності всіх цих видів поведінки різноманітних суб'єктів, стосовно до яких застосовується термін «поведінка», тієї реальної спільності, що стоїть за диференціацією колективної та індивідуальної поведінки, правової та моральної, активної та пасивної, вербальної та конклюдентної тощо. Враховуючи особливості гносеологічного пізнання явища поведінки, вважаємо доцільним досліджувати її з використанням категорій «діяльність», «суспільні відносини», «спілкування», «активність»; «об'єктивне та суб'єктивне»; «матеріальне та ідеальне»; «внутрішнє та зовнішнє»; «загальне», «особливе та одиничне».

Висновки. Таким чином, правова поведінка, відбиваючи специфічні якісні і кількісні характеристики соціальності, не може зводитися тільки до правової поведінки як засобу прояву суспільного на індивідуальному рівні. За своєю сутністю вона є виразом «правової природи» і як така є передумовою, формою існування і результатом чинності права як системи правових норм, суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, причому незалежно від того закріплені вони в нормативно-правових актах чи ні, тобто у вигляді не тільки суб'єктивних прав, свобод, але й правових (законних) інтересів.

Проте компаративістські дослідження правової поведінки не можуть бути обмежені тільки її правовими властивостями, оскільки реальне діяння суб'єкта є цілісним, що поєднує в собі правові, моральні, релігійні, традиційні та інші властивості. Подальше осмислення можливостей використання поведінкового та ситуативного підходів в компаративістських дослідженнях доцільне в контексті визначення домінуючих властивостей, обумовлених особливостями соціокультурного середовища, з метою з'ясування спільного, відмінного, унікального, своєрідного тощо.

Список використаних джерел

1. Дубинин Н. П. Генетика, поведение, ответственность / Н. П. Дубинин. – М., 1989. – 352 с.
2. Колесников А. С. Философская компаративистика: Восток – Запад: Учебн. Пособие / А. С. Колесников. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2004. – 390 с.
3. Кондратьев І. М. Філософія права як методологічна дисципліна / І. М. Кондратьєва // Філософія права: Навч. посіб. / О. О. Бандура, С. А. Бублик, М. Л. Заїнчковський та ін.; за заг. Ред.. М. В. Костицького, Б. Ф. Чміля. – К.: Юрінком Інтер, 2000.
4. Корчевна Л. О. Проблема різноджерельного права: Дослід порівняльного правознавства. Монографія / Л. О. Корчевна. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2004. – 360 с.
5. Кудрявцев В. Н. Правовое поведение, норма и патология / В. Н. Кудрявцев. – М.: Юрид. лит., 1987.
6. Курода К. Праксиология. Философия субъективности межчеловеческих отношений / К. Курода. – М.: ИМПЭТО, 2001.
7. Лешкевич Т. Г. Философия науки: традиции и новации/ Т. Г. Лешкевич. – М.: ПРИОР, 2002.

8. Нерсесянц В. С. Философия права. Ученик для вузов/ В. С. Нерсесянц. – М.: Издательская группа ИНФРА.М-НОРМА, 1997.
9. Нерсесянц В. С. Философия права / В. С. Нерсесянц // Проблемы філософії права. Том II. – Київ-Чернівці: Рута, 2004.
10. Оборотов Ю. М. Традиції та новації у правовому розвитку: Монографія / Ю. М. Оборотов. – Одеса: Юридична література, 2001.
11. Оксамытный В. В. Правомерное поведение личности / В. В. Оксамытный. – К.: Наукова думка, 1985. – 175 с.
12. Правова система України: теорія і практика. Тези доповідей і наукових повідомлень науково-практичної конференції (Київ, 7-8 жовтня 1993 года). – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – 1993.
13. Селиванов В. М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти / В. М. Селиванов. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002.
14. Тихонравов Ю. В. Основы философии права. Учебное пособие / Ю. В. Тихонравов. – М.: Вестник, 1997.
15. Хамитов Н. Философия человека: от метафизики к метаантропологии. – М.: Институт общегуманитарных исследований, 2002.
16. Цвайгерт К., Кётц Х. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права: В 2-х тт. / К. Цвайгерт, Х. Кётц. – Том. I. Основы: Пер. с нем. – М.: Междунар. Отношения, 1998.

Гусарев С. Д., Тихомиров О. Д. Теоретические основы использования поведенческого и ситуационного подходов в компаративных и других юридических исследованиях

В статье рассматриваются философские проблемы и теоретические подходы использования поведенческого и ситуационного методов в сравнительных исследованиях правовой реальности. Философия права, адаптируя положения философии прагматизма, создает основания для построения теоретических конструкций понятия правового поведения. Компаративизм ориентирует на плюрализм и особенности социальной регуляции в различных цивилизациях. Социальная ситуация рассматривается при этом как фрагмент реальности, в которой синтезируется воздействие различных социальных регуляторов.

Ключевые слова: правовое поведение, социальная ситуация, социальный регулятор, сравнительное исследование, правовая реальность, правовая система.

Gusarev S. D., Tikhomirov O. D. Theoretical basis of behavioral and situational approaches in comparative studies and other legal

In article philosophical problems and theoretical approaches of use of behavioural and situational methods in comparative researches of a legal reality are considered. The legal philosophy, adapting with reference to a legal reality of position of philosophy of a pragmatism creates the bases for construction of theoretical designs of concept legal behaviour. Comparativism focuss on pluralism and features of social regulation in various civilizations. The social situation is considered thus as a fragment of a reality in which influence of various social regulators is synthesized.

Key words: legal conduct, social situation, social regulator, comparative research, legal reality, legal system.

